

Gunnar Ekelöfs nya diktsamling

Gunnar Ekelöfs diktsamling Om hösten är en stor upplevelse. Den har en rikedom på anslag och möjligheter som helhet, och i de bästa dikterna en klarhet och enkelhet, som verkar befriande.

Ändå är inte Om hösten en enhetlig samling på samma sätt som Non serviam. Dikterna har också tillkommit under olika perioder — somliga härrör från de senaste åren, medan andra tillkommit redan under tjugotalet. Dagboksanteckningar från trettioalet meddelas här i en urform, som skalden anser mera sanningsenlig och mera konstnärlig än bearbetningar, som sedan publicerats. Detta kan naturligtvis ifrågasättas. Därför att anteckningarna härrör från en diktare som Ekelöf, har de sitt intresse och kan också bli dikt — men bättre eller sämre än den bearbetade, det är en senare fråga.

Av dessa fragment känner man igen vissa rader och temata från föregående samlingar, medan andra kommer upp i nyare dikter i denna samling:

I livets domstolsprocess har jag förlorat mitt jag...
Natten vilar tung och mörk mot
fönsterrutorna
vilket oerhört tryck mot rutorna i
bottenvåningen
Öppnade man ett fönster skulle
natten forsa in...

där de kusligt suggestiva raderna om den stigande natten återkommer i en av slutdikterna i avsnittet Röster under jorden, denna schizofrena mardröm, där en vit ensamhet ställes mot en svart ensamhet, en svart ruta mot en vit, en röd tråd emot en blå tråd.

Av Ebba Lindqvist

GUNNAR EKELOF: Om hösten. Bonniers. Kr. 9:50.

Det kan också ha sitt intresse med dessa i trance nedtecknade dikter, därför att — såvitt jag minns rätt — Ekelöf tidigare meddelat, att hans s. k. surrealistiska dikter ej tillkommit i drömartat tillstånd utan att ett femtital olika nedteckningar funnits. Det ena behöver alltså inte utesluta det andra — de olika arbetssätten kompletterar varandra.

Även om man kan ställa sig skeptisk till helhetsvärdet av dessa dikter, så har de — förutom sitt psykologiska intresse — också ett slags musikaliskt stämningsvärde. Genom olika rytmer och bilder påverkas läsarens mottaglighet och en större receptivitet skapas för de mera intellektuella dikterna. Enstaka rader dröjer kvar med lång efterverkan såsom

Morgonljusets gråa vingar tvingar
mig på flykt...
ur enslighetens havssalta överklighet...

Det är inte lätt att finna ledmotiv för diktsamlingen. Så många olika anslag finns, så många olika temata fullföljs, att samlingen är ganska svårgripbar. I dikten Envoi, som tidigare publicerats i någon annan form i Non serviam, ställer skalden upp ett motsatspar:

Det ena vore väl: att vara som
man är
Det andra är väl: att mot udden
spjärna
Och hade jag den skarpa udden
mindre kär
så vore jag som andra mer än
gärna

Medan Non serviam hade till motto: »att mot udden spjärna», så tror jag att denna samling närmast ansluter sig till: »att vara som man är», att acceptera livet och att känna lycka därvid — »Det finns en lyckokänsla som kommer sällan men kommer ändå...» Denna dikt Envoi återkommer alltså också i Om hösten, men några av orden har förändrats, vilket säkert inte är en tillfällighet. I Non serviam slutade dikten:

Din är en människens väg som slingrar sig vidare, vit,
medan Om hösten har

Din är en människens väg som slingrar i dyningen, vit.

Den stora begynnelsedikten till samlingen — En verklighet heter den — är underbart klar och vacker, kanske en av de vackraste som Ekelöf skrivit. Den börjar som ofta med en trossats:

Jag tror inte på ett liv efter detta
Jag tror på detta liv

och man förs genom ett höstligt men levande landskap fram till en livssyn som påminner om

Schopenhauers: om liv som lever vidare genom liv i ett evigt fortsättande:

Alla lever de och skall leva
och alla ger de av sitt liv åt alla
och lånar sitt ljus åt alla
och alla gömmer de sitt ljus för alla
och lever av och på alla
och det är inte ett gott och inte
ett ont

Det bara är...

Ett brottstycke gör inte dikten rättvisa, den måste läsas i sin helhet.

Den följande dikten En ros från Allmag hör också till de allra vackraste och mest färdiga. Den yttre scenen skapas med en blandning av banal verklighet — folkpark — och drömartad skönhet omkring; dansmelodierna från folkparken ljuder mot näckens harposlag från havet. Man anar konturerna av två människor i ett böljande människohav, konflikterna växer upp, dramatiken mellan de två skärpes till medvetenhet: »det osagda binder som om ni hade känt varandra / från något tidigare liv». Så följer en Hamlet-monolog:

Att se och älska, inte röra och älska
vem tvang mig till det? Inte feghet
men egen klugenhet. Inte en brist
på djupa och varma känslor, men
ett övermått av bottenfruset heta!
Kvald mellan ensamheter: den från
havet

som är en inre ensamhet, och den
bland människor
som är en yttre — sliten mellan
hästar.

Anspelningen på Näcken, som funnits i början av dikten, kommer igen i ett citat; där jagets klugenhet associeras med Näckens:

Mitt dystra Paradis
Varför spela
Skall Guds barn dock aldrig bli-
va...

medan dikten sluter sig kring samma yttre scen som i begynnelsen och avskedsord från parken slår emot en: Hej med dig då...

Rader från vissa av dikterna kommer igen som motiv i fortsättningen. »Flyktigt är allt

medvetande/ men flyktigt är inte fåfängligt», så slutar inledningsdikten, och temat återvänder i dikten Reminiscensert:

O molnen, molnen!
Hur ofta jag i dem i andanom såg
ett annat!
Dessa levande varelser
som andas, växer och vandrar
eller förintas
Det är dock alltid ett skeende
även den mulna dagen
Och att taga i famn har sin tid
Och att avstå från att taga i famn
har sin tid
Och ingenting är fåfänglighet.

I livets väldiga symfoni — marsch med gaskamrar och allas kamp mot alla, individens ensamhet och Dödens övergivenhet i denna överproduktion av liv — som Ekelöfs dikt återger, kommer det lyriska vilopausen, mjuka elegier och pastischer från grekisk och indisk diktning. Man minns den stilla ödmjukheten i Rondel: Gå kära kropp och följ mig kära själ... Likaså dikten Vad är man och vad är kvinna? Man minns orden i Elegi: »Och oss kan ingen befria från/ vad livet och stunden kunde ha gett».

Kanhända är det för många lika svårt att läsa denna art av dikt som för den omusikaliske att njuta av ett partitur. Men för andra är Ekelöf den skald som de väntar sig mest av. »En diktares första uppgift», har Ekelöf skrivit, »är att bli lik sig själv. Ty det är bara på den bogen han kan bli till nytta för andra: genom att ställa sig i andra — i alla — människors predikament.»

Jag väntar mig
av framtid ingenting. För mig
finns blott djupare in i mitt öde
denna fuktiga snigelstig
under trastens sång —

säger han här i Om hösten. Den-
na bok för djupare in i hans öde
— och i människans.